

TUHFETU'L-XULLAN FÎ ZIMANÊ KURDAN A MELA MEHMÛDÊ BAZÎDÎ

A REVIEW OF MELA MAHMOUDI BAZIDI'S TUHFETU'L-KHULLAN FI ZIMANI KURDAN

Tahirhan Aydın*

Genre/Cure:

Short Article/ Gotara Kurt

Received/ Hatîn:

15/11/2021

Accepted/ Pejirandin:

08/12/2021

Published/ Weşandin:

28 /12/2021

Pages/ Rûpel:

232-240

ORCID:

0000-0002-2586-2956

Plagiarism/Întihal:

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via ithenticate plagiarism website./ Ev gotar herî kêm ji aliyê 2 hakeman ve hatiye nirxandin û di malpera întihalê ithenticate re hatiye derbaskirin.

---

* Prof. Dr., Zanîngeha Mardîn Artukluyê, Fakulteya Edebîyatê, Beşa Ziman û Edebîyata Kurdî, Mardîn Artuklu Universty, Faculty of Literature, Department of Kurdish Language and Literature, tahirhan@hotmail.com

PUXTE:

Ev gotar, berhemeka destxet a bi navê *Tuhfetu'l-Xullan fi Zimanê Kurdanê* ji aliyê nasname, rewşa fîzîkî û naverokê ve vedikole. Tu guman tune ku ev berhem, ya Mela Mehmûdê Bazîdî ye û ji aliyê wî ve hatiye nivîsîn. Bazîdî dibêje ku Aleksandre Jaba bi kurdî ra eleqedar bûye û ji bo nivîsandina berhemeka bi vî rengî jê rica kirîye. Ji ber vê yekê, dibêje ku wî, ev berhem ji bo hevalê xwe (Jaba) wek dîyarîyek nivîsandîye. Ev berhema serbixwe, di halê hazir da bi awayekî tekûz, di koleksiyona Aleksandre Jabayî da li Pirtûkxaneya Akademîya Zanistan a Rûsyayê ye. Berhema ku ji 143 rûpelan pêk tê, rêzimana zimanê kurdî (kurmancî) vedibêje. Berhem ji gelek alîyan ve giring tê dîtin. Ev destxeta kevin û nêrî ku der barê zimanê kurdî da hatiye nivîsîn, xebateka serbixwe ye û nisxeyeka wê ya din tune. Berhem digel pêşkêşkirina rêzimana kurdî, ji gelek aliyên wek hevok-sazî, peyvsazî, dengnasî, rastnivîsîn, alfabe, xalbendî, asta zimanî, bandora zimanên din û hêmanên çandê ve di pileya xezîneyeka bêhempa da ye. Berhem van mijarên bingehîn di hewîne: danasîna lêkerê û cureyên wê, danasîna navdêrê û cureyên wê, herf, dem, cihnav, ravek, rader, rengdêr, hokerên demê û yên cihî, daçek, gire, gihanek.

Peyvên Sereke: Mela Mehmûdê Bazîdî, *Tuhfetu'l-Xullan*, kurmancî, rêzimana kurdî, berhemên destxet.

ABSTRACT:

“A Review of Mela Mahmoudi Bazidi's *Tuhfetu'l-Khullan fi Zimani Kurdan*”

This work deals with the manuscript work of *Tuhfetu'l-Khullan fi Zimani Kurdan* in terms of identity, physical structure, and content. There is no doubt that this essay

belongs to Mela Mahmoudi Bazidi and that was written by him. Bazidi says that Alexandre Jaba was interested in Kurdish and he requested him to compose such a work. Thereupon, he says that he wrote this book as a gift for his friend (i.e. for Jaba) who has been called by Bazidi as a Fellow. As an independent work, the manuscript is currently located in Alexandre Jaba's collection in the Russian Academy of Sciences Library in St. Petersburg in a solid case. The 143-page work presents the grammar of Kurmanji dialect of Kurdish language. The work is important in many respects. The manuscript, one of the oldest and rare works on the Kurdish language, is an original work and does not have a second copy. Besides offering Kurdish grammar, the work is an invaluable treasure trove in terms of syntax, morphology, phonology, spelling rules, alphabet, punctuation, language features, influence of the other languages, and the cultural items. The work, basically tackles the following topics: definitions and parts of verb, definition and parts of nouns, letters, times, pronouns, noun phrase, gerunds and infinitives, adjective, adverbs of space and time, prepositions, suffixes, conjunctions.

Keywords: Mela Mahmoudi Bazidi, Tuhfetu'l-Khullan, Kurmanji, Kurdish grammar, manuscript.

1. DESTPÊK

Yek ji berhemên ku di koleksiyona Aleksandre Jaba da cih digire *Rîsaletu Tuhfetu'l-Xullan fî Zimanê Kurdan* e ku berhemeka resen, xweser û giranbiha ye. Ev berhem der heqê rêzimana kurdî da ye û ji aliyê Mela Mehmûdê Bazîdî ve hatîye amadekirin.

Bêguman di vê sedsala dawî da, ji aliyê zanyaran ve gelek hewldanên bêhempa di warê kurdî da hatin kirin. Lêbelê ji bo zimanê miletekî xwedî dîrok û kevneşopîyeka ewqas kûr û qewî, ev xebat kafî nînin. Herî kêr diviyabû heta îro li ser koleksiyona Jaba bi hezaran xebat hatibûna kirin, lê mixabin hê jî li ser piraniya berhemên di koleksiyonê da têra xwe dahûrîn û tehqîq nehatine kirin û hin ji wan derneketine qada zanistê. Yek ji van berhemên giring û bêhempa yê koleksiyona Jaba *Tuhfetu'l-Xullan* e.

Tuhfetu'l-Xullan çima berhemeka giring e? Bêşik dema em, ji aliyê rêziman, edebîyat, ferheng û hwd ve li xebatên der heqê zimanan da temaşe dikin em dibînin ku bi qasî îmkânê xwe zana, dixwazin lêkolînê xwe bispêrin agahiyên kevin, xwerû, xweser û herweha dixwazin xwe bigihînin çavkanîyên edebî yê devkî û nivîskî. Em dizanin ku kurd ji mêj ve bi îlim û îrfanê ra meşxûl in, lê mixabin berhemên ber destê me bi sînor in û qet nebe keda sed salan jî temsîl nakin. Ji ber vê yekê berhemên ku heta îro bi rêyekê hatine ber destê me xwedî qîmeteka bêhempa ne. Divê *Tuhfetu'l-Xullan* û berhemên wek wê jî di vê çarçoveyê da bîn nirxandin. Lewra ev berhem dikare ji aliyê hin disîplînên wek rêziman, hevoksaî, peyvsaî, dengnasî û çandê ve bête nirxandin.

2. TUHFETU'L-XULLAN FÎ ZIMANÊ KURDAN JI ALÎYÊ NASNAMEYÊ VE

Navê berhemê, *Tuhfetu'l-Xullan fî Zimanê Kurdan* (تحفة الخلان في زمان كردان) e. Wateya navê berhemê “*Der heqê zimanê kurdan da dîyarîyek ji bo hogîran*” e. *Tuhfe* (تحفة), peyveka erebî ye û ji bo wan tiştan tete gotin ku qîmeteka zanistî, rindahî, hunerî û dîrokî di xwe de dihewînin. Ji *dîyarî*, *micewher*, *pirtûk*, *kevîrên biqîmet* û *berhemên hunerî* ra jî *tuhfe* tete gotin (el-Mu‘cemu'l-Wesît, 2004; Omer, 2008). Peyva “xullan/خُلان”ê jî bi erebî ye û pirhej-

mara “xelîl/xelîl”ê ye. Peyvên wek “dost, heval, hogir, hevrê, refîq” wateya “xelîl/xullan”ê temsîl dikin. Di kevneşopîya çanda îslamî/erebî da ji bo navên pirtûkan bikaranîna peyva “tuhfe”yê berbelav e. Mînak: “tuhfetu’l-mulûk/تحفة الملوك, tuhfetu’l-hukkam/تحفة الحكام, tuhfetu’t-tullab/تحفة الطلاب”. Wateya “tuhfetu’l-xullan”ê, “dîyarîya heval û hogiran” e. Di çêkirina navê berhemê da terkîbên erebî hatine bikaranîn. .

Wek serenavek li ser rûpela despêkê bi tîpên erebî “Haza kîtabu qewa’îdi lîsanî kurdîyye fî ‘adatîhîm/هذا كتاب قواعد لسان كوردى به في عاداتهم” (Ev, pirtûka rêzimana kurdî ye ku di derbarê jîyan û nerîta wan da hatîye amadekirin) hatîye nivîsîn (Tuhfetu’l-Xullan, 1866:1). Bazîdî di destpêka pirtûkê da navê berhemê “Rîsaletu Tuhfetu’l-Xullan fî Zimanê Kurdan/رساله تحفة الخلان في الزمان كردان” (Pirtûkçeya Tuhfetu’l-Xullan fî Zimanê Kurdanê) nivîsîye. Tê dîtîn ku hem peyva “kîtab/كتاب”ê û hem jî ya “rîsale/رسالة”yê hatine bikaranîn. Di kataloga nav koleksiyonê da -ku ji aliyê Jaba ve hatîye amadekirin- jî navê berhemê “Rîsaletu Tuhfetu’l-Xullan fî Zimanê Kurdan” hatîye nivîsîn. Di vê katalogê da Jaba bi kurtahî weha tewsfîa berhemê dike:

“Présents d’amitié de la langue Kurde. Traité de grammaire kurde, témoignage d’amitié, par Mella Mahmoud Bazidi. Ouvrage unique, que l’auteur composa pour Mr Jaba, comme il est dit dans la préface.”

Yanî, “Derheqê zimanê kurdan da dîyarîyek e ji bo hogiran. Ev rêzimana kurdî ya bêhempa -çawa ku di destpêkê da jî hatîye gotin- ji aliyê Mela Mehmûdê Bazîdî ve wek danîşaneka dostanîyê ji bo Birêz Jaba hatîye nivîsîn.” (Bnr. Aleksandra Jaba, Kurd53, 2)

Bêguman, Tuhfetu’l-Xullan, ji aliyê Mela Mehmûdê Bazîdî ve hatîye nivîsîn. Lêbelê, navê nivîskar li ser berhemê bixwe, bi destê nivîskar nehatîye nivîsîn. Jaba der heqê nenivîsandina navê nivîskar da li ser rûpela dawî a destxetê nîşeyek nivîsîye. Li gorî vê nîşeya Jaba, Bazîdî weha dibêje: “Ev berhem ji bo konsolosê Împaratoriya Rusyaya Gewre yê li Erziromê, dostê min birêz Jaba hatîye nivîsîn.” Herweha Jaba dibêje ku Bazîdî ji ber van sedemên ku di destpêkê da vegotîye, li ser berhemê, navê xwe, bixwe wek nivîskar nenivîsîye. Ji aliyê din ve Jaba, wek cih navê Erziromê, wek dîrok jî sala 1866an nivîsîye ku ev dîrok di heman demê da tarîxa veqetîna wî ya ji Erziromê ye. Metna Frensî weha ye:

“Cet ouvrage a été écrit pour mon ami (?) Monsieur Jaba Consul de l’Empire glorieux de Russie à Erzeroum.

Observation:

L’auteur Mellah Mahmoud Bazidi n’a pas signé ici son nom pour des motifs expliqués dans la préface de ma traduction de l’ouvrage du même auteur portant le livre de: Ils et coutumes des Kurdes.

Erzeroum

En 1866 l’année de mon départ de cette ville.” (Bnr. Tuhtetu’l-Xullan, 143).

Di bin serenava li ser rûpela despêkê da bi Frensî weha hatîye nivîsîn: “Rêzimana Zimanê Kurdî. Wekî ku nivîskar di destpêkê û encamnameya berhemê da jî tîne ziman, Mahmûd Efendî Bazîdî vê berhemê, -li ser daxweza Jaba-, teqdimê zewq û teqdîra Birêz [Jaba] kirîye. Nivîskar berê wek Mella Mahmoud Bazîdî dihat nasîn”. Orîjînala metna bi Frensî weha ye:

“Grammaire kurde. Par Khoja Mahmoud Effendi Bayazidi, qui appréciant le goût de Mr Jaba pour la langue Kourmanji, composa sur son invitation / cet ouvrage, comme l’auteur lui même le dit à la fin du manuscrit, et dans sa dédicace. Connue d’abord sous le nom de Mellah Mahmoud Bazidi.” (Bnr. Tuhfetu’l-Xullan, 1).

Ji vê metna latînî û ji teqdîma Bazîdî bixwe jî tê famkirin ku A. Jaba bixwe ji Bazîdî xwestîye ku ji bo xatirê wî, li ser rêziman û hîndekarîya kurmancî berhemek amade bike. Bazîdî di destpêka berhemê da vê agahîyê weha tîne ziman:

“Paşî pesna Xwedê û selewata li ser nebî, tû bizanî ku sebebê pêkêxistina vê rîsalê ew e ku digel konsolê dewleta feximîya Rûsya ku sakin e li Erziromê Mîr Jaba ji mi’j [min jî] dost û nasîn hebû û ewî jî qewî zêde meyla zanîna zimanê kurmancî dikir, îcarî me jî murad kir ku em jî rîsaleyekê di behsa wî zimanê da pêk bêxînin. Êdî me dest pê kir û navê rîsalê jî “Tuhfetu’l-Xullan fî Zimanî Kurdan” hate danîn.” (Tuhfetu’l-Xullan, 2.)

3. TUHFETU’L-XULLAN FÎ ZIMANÊ KURDAN JI ALÎYÊ FÎZÎKÎ VE

Wekî ku tê zanîn Jaba di serdema konsolostîya xwe da bi alîkarîya çend zanyarên kurd berhemên kurdî berhev kiribûn ku *Tuhfetu’l-Xullan* jî di nav wê koleksiyonê da ye (Bnr. Subaşı, 2020:25). Berhem, sala 1866an (Rudenko, 107) ji bo hînkirina rêzimana kurmancî, li ser daxweza konsolosê Rûsyayê yê li Erziromê A. Jaba, ji alîyê Bazîdî ve wek dîyarî û bîranînekê hatîye nivîsîn. Li gorî agahîyên Rudenkoyê (Rudenko, 107) piştî du salan (1868) jî li Pirtûkxaneya Giştî ya Lenîngradê bi cih bûye ku ev pirtûkxane wek The Library of the Russian Academy of Sciences (Библиотека Российской академии наук) tê binavkirin.

Wisa dixuye ku ev berhema di koleksiyonê da, nusxeya mielif e û nehatîye îstinsaxkirin. Berhem tehrîf nebûye û nîşaneyên rizîbûnê li ser tune ne. Li kêm cihan –belkî ji şilbûn û rutûbetê- mirekeb belav bûye. Zimanê berhemê kurmancî ye û bi tîpên erebî û bi cureyên rîqê û nesxê hatîye nivîsîn. Nivîs bi hêsanî tê xwendin. Hema bêje ji bilî çend werger û notên Jaba ku bi Frensî û bi tîpên latînî nivîsîye, li tu derê şîrove, serrastkirin û analîz tunene. Mîrov dibêje ku ji roja hatîye nivîsîn heta îro hema wek orîjînalê xwe hatîye parastin. Berhem yek cild e û serbixwe ye, ango di nav mecmueyekê da cih negirtîye. Berhem mensûr/pexşan e û li ser kaxeza spî hatîye nivîsîn.

Berhem ji 143 rûpelan pêk tê. Tenê li ser rûpela ku vedibe alîyê rastê nivîs hatîye nivîsîn. Ango rûyeka bergê nehatîye nivîsîn. Her rûpel ji 1 (yek) sitûn û her sitûn jî ji 9 rêzan pêk tê. Di jêra rûpelan da peyva te’qîbê heye lê di berhemê da hiç tezhîb, wêne û mînyatur cih nagirin. Exlebê nivîsê bi mirekeba reş hatîye nivîsîn lêbelê carinan sernav û carinan jî mînak bi ya sor hatine nivîsîn.

4. TUHFETU’L-XULLAN FÎ ZIMANÊ KURDAN JI ALÎYÊ NAVEROKÊ VE

Bazîdî li ser berga hundir a ewil “Haza kîtabu qewa’idî lîsanî kurdîyye fî ‘adatîhim” nivîsîye û înzeya xwe avêtîye serê. Nivîskar hewl daye ku rêzimana kurdî binivîse. Şîrove û mînakên xwe jî jiyan û adetên kurdan wergirtîye. Di pey ra Jaba jî bi Frensî behsa nivîskar, naverok û îthafê dike.

Berhem gelek mijarên rêzimana kurdî dihewîne: fê’l (lêker), îsim (navdêr) û herf (tîp), fa’îl (kirde), mef’ûl, lêkerên lazim (têneper), lêkerên mute’eddî (têper), fê’la mazî (dema borî), fê’la musteqbel (dema bê), fê’la muzari’ê (dema niha), erênî û nerênîya fê’lê, emir (raweya fermî), nehîy, emrê hazir, neyhê hazir, zemîr (cihnav), bina me’lûm

û bina meçhûl, îsmê fa'îl, îsmê mef'ûl, fê'la te'eccûbê, fê'la te'kîdê, îsmê cins, îsmê 'elem, muzaf-muzafu îleyhî (ravek), mesder (rader), lêkerên hevwater, danasîna navdêr û cureyên navdêrê, hevalnav/rengdêr/sifet, hokerên demî, hokerên cihî, biçûkkirina navdêran, dengdêr, bêdeng, qertafa nerênîyê, daçek, gihanek.

5. TEWSÎFA DESTXETÊ

1. **Navê berhemê:** Tuhfetu'l-Xullan fî Zimanî Kurdan
2. **Te'lif, tercume, şerh:** Te'lif
3. **Navê nivîskar:** Mela Mehmûdê Bazîdî
4. **Cihê berhemê:** Koleksiyona Jaba a li Pirtûkxaneyaya Akademîya Zanistan a Rûsyayê. (Koleksiyona A. Jaba, The Library of the Russian Academy of Sciences, St. Petersburg, Russia)
5. **Navê Pirtûkxaneyê:** Pirtûkxaneyaya Akademîya Zanistan a Rûsyayê (The Library of the Russian Academy of Sciences (Библиотека Российской академии наук (БАН)))
6. **Pirtûkxane no:** Ji koleksiyona dijîtal a Aleksandre Jaba hatiye girtin: Kurd 08; Di pirtûkxaneyê de: Koleksiyona Rojhilat, 172. (Rudenko qeyda pirtûkxaneyê wiha destnîşan dike: Уп. рук.: Отчет ПБ, 1868, стр. 165; Восточны сборник, стр. 172. Внр. Rudenko, 107.)
7. **Navê xwedî:** A. Jaba
8. **Zimanê destxetê:** Kurdî (Kurmancî)
9. **Serbixwe-mecmû'e:** Serbixwe
10. **Jimara bergê:** 1
11. **Cihê telîfê:** Erzirom
12. **Tarîxa telîfê:** 1866
13. **Menzûm-mensûr:** Mensûr (pexşan)
14. **Ziman:** Kurdî (Kurmancî)
15. **Zehrîye:** Tune
16. **Rengê kaxezê:** Spî (Rudenko dibêje "Kaxeza Avrupayê", Bnr. r.107.)
17. **Sitûrî û Ziravîya kaxezê:** Kaxez zirav e
18. **Rizîbûna kaxezê:** Kaxez nerizîye
19. **Jimara wereqan:** 143 rûpel
20. **Ebadên kaxezê:** Rûpel: 23x18 cm; nivîs: 18, 5x13 cm (Bnr. Rudenko, r. 107)
21. **Cureya xetê:** Riq'e û nesix
22. **Mirekeb:** Mirekeba reş û sor
23. **Cedwel:** Tune
24. **Jimara sitûnan:** 1

25. **Jimara rêzan:** 9
26. **Sernav:** Haza kîtabu qewa'idî lîsanî kurdîyîye fî 'adatîhim
27. **Peyva te'qîbê:** Heye
28. **Tezhîb:** Tune
29. **Wêne:** Tune
30. **Minyatur:** Tune
31. **Temelluk:** Aleksandre Jaba
32. **Destpêka destxetê:** پاشی پسنای خدی و صلواتا سر نبی تو بزانی
33. **Dawîya destxetê:** ومزکین اینایه کو راسته والسلام
34. **Naverok:** Mijarên rêzimana kurdî

6. ENCAM

Wekî ku tê zanîn, konsolosê Rûsyayê Aleksandre Jaba -ku bi eslê xwe Polonî ye-, di nîveka duduyan a sedsala 19an da, bi alîkarîya hin zana û melayên kurd –ku Mela Mehmûdê Bazîdî jî yek ji wan e- gelek berhemên kurdan berhev kirine û şandine Rûsyayê. Di nav van berhemên giranbiha da yek jî *Tuhfetul-Xullan fî Zimanê Kurdan* a Bazîdî ye. Bazîdî ev berhem li ser daxwaza Jaba amade kirîye û dîyarîyî wî kirîye. Lewra Jaba mereqdarê zimanê kurdî bûye.

Ev berhema ku Bazîdî bi destê xwe sala 1866an nivîsîye hê jî bi rewşeka tekûz li Lenîngradê li Pirtûkxaneyê Akademîya Zanîstan a Rûsyayê ye. Zimanê berhemê kurdîya kurmancî ye û berhem ji 143 rûpelan pêk tê.

Berhem ji bo hînkirina rêzimana kurmancî hatîye amadekirin. Di berhemê da mijarên wek lêker, navdêr, herf/tîp, dem, cihnav, ravek, rader, rengdêr, hoker, qertaf, daçek û gihanek cih digirin.

Berhem di gelek waran da giranbiha û bêhempa ye. Ev berhem yek ji berhemên nardir û kevintirîn e ku di derheqê rêzimana kurmancî da hatîye nivîsîn. Herweha ji bilî orîjînalê berhemê ya di koleksiyona Jaba da, tu nusxeyên wê tune ne û heta îro jî xebatên sînodar li ser nehatine kirin. Wekî ku tê zanîn ev berhem tenê di derheqê mijara xwe da agahî nade. Digel vê di derheqê hevoksazî, peyvsazî, rastnivîs, alfabe, dengnasî, xalbendî, çand, asta ziman û bandora zimanên bîyanî da gelek agahîyan di xwe da di-hewîne û di van waran da wek xezîneyeka bêhempa ye.

7. ÇAVKANÎ

Bazîdî, M. M. (1866). *Tuhfetu'l-Xullan fî Zimanî Kurdan, nusxeya dijîtal a arşîva A. Jaba a li Petersburgê*, li Pirtûkxaneyaya Akademîya Zanistan a Rûsyayê. No: Kurdo8, Erzirom.

Jaba, A. *Catalogue De Manuscrîts Kurdes*, nusxeya dijîtal a arşîva A. Jaba a li Petersburgê, li Pirtûkxaneyaya Akademîya Zanistan a Rûsyayê. No: Kurd53.

Komîsyona Mecme'u'l-Luxatî'l-Erebîyye lî Misr. (2004). *el-Mu'cemu'l-Wesît. çapa 4an. Mektebetu's-Şurûq ed-Dewlîyye. Qahîre.*

Omer, E. M. (2008). *Mu'cemu'l-Luxatî'l-Erebîyyetî'l-Muasira. 'Alemu'l-Kutub.*

Rudenko, M. B. (1961). *Danasîna Koleksîyona Destxetên Kurdî yên li Lenîngradê. Çarxaneyaya Edebîyata Rojava. Moskova. 1961. r.105. (niv.) Orîjînalê pirtûka Rodenko ev e: Руденко Маргарита Борисовна, Описание курдских рукописей ленинградских собраний, Издательство Восточной Литературы, Москва.*

Subaşî, K. (2020). "*Destnivîsên Mecmû'eyên Kurd (21-22-47) ên di Koleksîyona Alexandre Jaba de (Nûbar û Eqîdeya Îmanê)*". *Kurdiyât*. sal 2021. hejmar 1. rr. 23-44.

EXTENDED ABSTRACT

“A Review of Mela Mahmoudi Bazidi’s *Tuhfetu’l-Khullan fi Zimani Kurdan*”. Alexandre Jaba, who worked as the Russian consul in Erzurum in the 19th century, penned a compilation of Kurdish works with the support of scholars living in the surrounding region. To this end, Jaba had ancient works copied, collected existing books and had some works written. Due to his interest in Kurdish, he learned both the Kurdish language and wrote a dictionary with his own efforts. We learn from the works in the collection he created that he received a lot of support, especially from Mela Mahmoudi Bazidi. Jaba had collected these works and delivered them to The Library of the Russian Academy of Sciences. This collection is still in the same library today. Hundreds of researchers have catalogued and studied these works, and some have brought them to light by preparing them for publication.

The work of Mela Mahmoudi Bazidi named *Tuhfetu’l-Khullan fi Zimani Kurdan*, which we have introduced, is a part of this collection. It is an original work that does not have a second copy. It had been prepared by Bazidi at the request of Jaba. Bazidi prepared this book as a gift to his friend.

This work is an important source, especially for language researchers because ancient works are important for language studies. Linguists want to base their research on ancient, original oral and written sources whenever possible. Jaba’s collection is an important source for Kurdish in this sense. *Tuhfetu’l-Khullan fi Zimani Kurdan* has also taken an important place in Kurdish language studies as a part of this collection as it can be analysed in terms of grammar, syntax, morphology, phonology, culture and history.

Tuhfetu’l-Khullan fi Zimani Kurdan is a book written by Mela Mahmoudi Bazidi. The title translates as “the work written about the Kurdish language as a gift to a friend”. The reason for this title is that Bazidi wrote this work for the sake of his friend Jaba. This point is expressed in various parts of the book by both Jaba and Bazidi. Since Bazidi wrote this work as a gift to his friend, he must not have considered it appropriate to write his own name on the book. However, by whom and for what purpose it was written, has been expressed by Jaba.

The work is safely preserved in The Library of the Russian Academy of Sciences. This book, which was written on a notebook and aimed to teach the Kurdish language and its grammar, is protected as a copy of the author. It is known that there is no other copy of the work. The manuscript, which was written in the Kurmanji dialect of Kurdish, was copyrighted in Kurdish-Arabic letters. This one-volume work consists of 143 pages.

The work, which deals with the grammar of Kurmanji with the purpose of teaching Kurmanji, includes the following topics: verbs, nouns, letters, subject, object, transitive verb, intransitive verb, past tense, future tense, present tense, positive and negative sentences, imperatives, pronouns, active and passive voice, exclamatory sentences, noun and adjective clause, infinitive, adverbs of time and space, vowels and consonants, prefixes and suffixes, and conjunctions.